

भारतीय लोकशाहीत स्थानिक स्वराज्य संस्थांची भूमिका

डॉ. हनुमंत फाटक

विभाग प्रमुख, राज्यशास्त्र

तुळजा राम चतुर्वेद महाविद्यालय, प्रमरावती

भारत आपल्या स्वातंत्र्याचा ७५ वा वर्धापन दिन साजरा करत असताना, देशाने स्वशासनात प्रचंड प्रगती साधली आहे. जगातील सर्वात मोठी लोकशाही म्हणून तिच्या उत्क्रांतीदरम्यान, तृतीय-स्तरीय संस्था-पंचायती राज प्रणाली शहरी स्थानिक संस्था या तळागाळातील लोकांपर्यंत शासन पोहोचवण्यात एक महत्त्वपूर्ण बिल्डिंग ब्लॉक म्हणून काम करत आहेत. जगात कोठेही थेट लोकशाहीचा सर्वात मोठा प्रयोग म्हणून ओळखले जाणारे, भारताच्या लोकशाहीत शहरी स्थानिक संस्था जगभरातील लोकशाही मागे पडत असताना काही आशा देते. स्थानिक स्वराज्य म्हणजे शहरे, खेडे व ग्रामीण वस्त्यांमधील रहिवासी त्यांच्या स्वतःच्या घरात यजमान आहेत. लोक स्थानिक परिषदांची निवड करतात आणि त्यांचे प्रमुख त्यांना सर्वात महत्वाचे प्रश्न सोडवण्यासाठी अधिकृत करतात. स्थानिक स्वराज्य संस्था शालेय आणि वृद्ध शिक्षण, प्राथमिक आरोग्य सेवा (बाह्यरुग्ण दवाखाने, ग्रामीण आरोग्य पोस्ट), सांस्कृतिक संस्था, सुविधा - सार्वजनिक स्थाने, स्वच्छता, सार्वजनिक सुव्यवस्था आणि इतर अनेक महत्वाच्या दैनंदिन समस्या. या सर्व समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी होमाडांना - शहरे, खेडे, ग्रामीण वस्त्यांमधील रहिवासी - सक्षम करणे हे मुद्धारणेचे प्रश्न आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्था लोकशाही आणि विकास या दोन्हीचे प्रतीक आहे. हे लोकशाहीच्या अर्थाने एक आराखडा प्रदान करते. ते तळागाळातील लोकशाहीला बळकट करते ज्याद्वारे नागरिकांना स्वतःच्या घरातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये भागधारक बनण्याची संधी मिळते. आपल्या राज्यघटनेत अनेक तरतुदी त्यांच्या प्रदान करतात. देशातील सर्व क्षेत्रांच्या विकासासाठी.

स्थानिक लोकशाही म्हणजे काय?

स्थानिक स्वराज्य संस्था कायद्याच्या मर्यादित, सार्वजनिक घडामोडींचा मोठा वाटा नियंत्रित आणि व्यवस्थापित करण्यासाठी स्थानिक प्राधिकरणांचे अधिकार आणि क्षमता दर्शवते. स्थानिक लोकशाहीमध्ये हा अधिकार गुप्त प्रक्रियेद्वारे मर्यादित निवडलेल्या आणि त्यांच्या स्वतःच्या स्थानिक मतदारसंघाला थेट जबाबदार असलेल्या सदस्यांनी स्थानिक परिषदांना किंवा असेंब्लींना प्रदान केला जातो. हे सहाय्यकतेच्या तत्वाचे पालन करते, जे सुनिश्चित करते की स्थानिक समस्या आणि नागरी समाज गटांद्वारे संबोधित केले जातात जे सर्वात सक्षम आणि नागरिकांच्या सर्वात जवळ आहेत. स्थानिक लोकशाही हे स्थानिक आणि प्रादेशिक स्तरावर राज्य किंवा राज्य संस्थांच्या अधिकारांचे केवळ एक अंश म्हणून समजले जाऊ शकत नाही. केंद्र सरकारचे नियुक्त प्रतिनिधी (स्थानिक समुदायांना उत्तरदायित्व न देता) किंवा प्रॉक्सिजंट आणि राज्याचे प्रादेशिक/स्थानिक आयोग - स्थानिक लोकशाहीची शक्यता वाढवत नाहीत कारण स्थानिक केंद्र सरकारच्या वर चालते. युरोपीयन सनद ऑन द स्थानिक स्वराज्य संस्था स्थानिक निर्णय प्रक्रियेत नागरी समाजात भाग घेणे नागरिकांशी कायमस्वरूपी संवादाची निर्मिती - सल्लामसलत, भागीदारी प्रक्रिया आणि स्थानिक प्राधिकरणांद्वारे - शक्ती आणि भ्रष्टाचाराच्या अपारदर्शकतेविरुद्धच्या लढ्यासाठी समुदायांमध्ये चांगले उपाय प्रदान करतात. हे अल्पसंख्याक आणि उपेक्षित गटांच्या समावेशास देखील सुलभ करते. नागरी समाज संस्था शाश्वत